

PL 11 Trpělivý jako mravenec – řešení

Usilovně lezou na strom a zpět do mraveniště. Ve volátku donesou sladkou šťávu, kterou krmí larvičky a další mravence. Odkud pak ji vezmou?

Úloha č. 1

Přečti si postup pro pozorování mravenců.

Exponát – věc, kterou zrakem nebo hmatem pozoruješ, zjišťuješ její vlastnosti.

1. Opatrně naber mravence, popřípadě i vajíčko, larvu a kokon do pozorovací lupy.

2. Pozorovací lupu polož na vyvýšené místo (lavička, záhon, kámen) nebo si jen tak sedni do trávy.

3. Lupu s exponátem drž v klidu v ruce nebo měj položenou. S pozorovací lupou netřepej, neustále nenakláněj do stran. Mravenec je vyděšený.

4. Trpělivě pozoruj exponát/exponáty. Všiměj si detailů jako tvar, barva, velikost mravence, vajíčka, larvy, kokonu, zbarvení.

5. Trpělivě pozoruj chování mravence, co dělá s tykadly, nožičkami, kusadly, zadečkem.

Svá pozorování zaznamenávej ilustrací a slovně na papír.

6. Pokud se mravenec snaží vylézt otvorem v pozorovací lupě, opatrně ho sklepní.

7. S mravenčí trpělivostí pozoruj anatomii mravence.

Jaký tvar má zadeček? Co má na zadečku? Jaká má tykadla?

Jak jsou tykadla složená? Jaký tvar má hlava? Má pořádná kusadla?

Svá pozorování zaznamenávej ilustrací a slovně na papír.

Metodický postup

V úvodu terénního bádání, exkurze propojené s pozorováním a badatelskou činností:

a) Vyučující seznámí účastníky s náplní a cílem terénní exkurze a klíčovými aktivitami na jednotlivých stanovištích.

b) Rozdá do skupin požadované pomůcky a upozorní je na řádné zacházení s těmito pomůckami.

c) Upozorní účastníky na bezpečnost, např. při přecházení přes silnici do blízkého lesíka, při práci s pozorovací lupou.

Vyučující rozdělí účastníky do dvojic a rozdá jim PL 11 s upozorněním, aby si řádně pročetli jednotlivé postupy pro bádání, zkoumání, založení pokusu.

Vyučující rozdá do dvojice pozorovací lupu, podložku s papírem a tužkou k zaznamenávání detailů mravenců včetně rozdílů mezi jednotlivými mravenci.

Vyučující se odebere s účastníky do lokalit:

- mraveniště u bříz, kde se nachází mraveniště lesního mravence *Formica ruffa*
- mraveniště mravence dřevokazného v mrtvém dřevě

Na pořadí stanovišť nezáleží.

Na každém stanovišti se před pozorováním vyučující zastaví a:

- v interakci s účastníky popíše danou lokalitu, doptá se na charakteristické znaky daného místa, čím je typické

- vyučující poukáže na vybrané teoretické poznatky získané během tematického modulu č. 1, upozorní účastníky, aby v následujících sekundách a minutách velice pečlivě pozorovali dění v mraveništi, jelikož jakmile kousek mraveniště odhalí, mravenci začnou neuvěřitelnou rychlostí pracovat, a to: odklízet vajíčka, larvy a kokony.

Vyučující upozorní, aby si pečlivě všímali:

a) činností, které mravenci vykonávají; okamžité odebrání vajíček a larev chůvami do nitra dřeva

b) práce s tykadly, která zjišťují, co se děje kolem

c) vytvořených komůrek s uloženými vajíčky a larvami

d) propracování komůrek

e) uložené potraviny, pokud bude zřejmé.

Po odhalení mraveniště poskytne vyučující účastníkům prostor k pozorování. Po vymezeném čase vyučující diskutuje s účastníky o tom, co mohli spatřit; sdělují si dojmy z pozorování.

Následně vyučující vyzve, aby si dvojice opatrně odebraly vzorek – mravence, popř. i vajíčko, larvu, kokon – do pozorovací lupy a pozorovali anatomii mravence a jeho chování.

Detaily o anatomii mravence včetně poznámek týkajících se jeho chování zaznamenávají na papír, který obdrželi.

Odebrané vzorky mravenců včetně larev a vajíček pod pozorovací lupou střídavě pozorují a na arch papíru tužkou malují zvětšený formát mravence, včetně detailů a rozdílů mezi mravenci na prvním a druhém stanovišti.

Vyučující dbá, aby vždy po skončení badatelské činnosti na daném stanovišti položili mravence s larvami a vajíčky zpět na místo.

Na každém stanovišti vyučující založí pokus, kdy v těsné blízkosti mraveniště umístí vedle sebe 3 vzorky potravy, např.: trocha medu nalitého v nízké nádobce (např. víčko z nápoje), banán, jablko nebo jiné potraviny včetně sladkých nápojů.

Vyučující se průběžně v průběhu dne, kdy probíhá realizace vzdělávacího programu, k pokusům s účastníky vrací, pozorují pokus a zjišťují, která potravina mravencům chutná nejvíce.

Poznámka

V případě, že se v lokalitě školy mraveniště v mrtvém dřevě, na stromě nebo pod kamenem nenachází, vyučující má připraven odebraný vzorek ve větší uzavíratelné plastové nádobě, kterou si s předstihem přichystal a jejíž obsah bude předmětem pozorování a založení pokusu.

Vyučující opakuje tento proces i na druhém stanovišti.

